

ŘEČ NEJSOU JEN SLOVA

Logopedie je obor neuzavřený jedním rezortem

Mezi dětmi přibývá těch, které trápí vady řeči. Stále více z nich potřebuje odbornou pomoc logopeda. Některé se obracejí na klinické logopedy, rodiče dětí školního věku mají možnost požádat o podporu logopedy ve školství. Ti ale musí stále bojovat o svoje místo na slunci, snaží se o to, aby se jako tradiční odborná profese dostali do zákona o pedagogických pracovnících.

Veronika Včelíková z Asociace logopedů ve školství potvrzuje, že i podle jejich zkušeností z logopedického speciálněpedagogického centra dětí s logopedickými vadami skutečně přibývá. Podstatně složitější je ale definovat příčiny tohoto trendu. Ve škole je totiž skupina žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, jejichž problémy s řečí souvisejí s jejich vrozenými vývojovými poruchami, ale vedle toho například roste skupina dětí s chronickým respiračním onemocněním; pokud mají opakované infekty horních cest dýchacích a dlouhodobě neřešenou zvětšenou nosní mandli, odráží se to i na rozvoji řeči.

Kořeny problémů

Nezanedbatelnou příčinou problémů jsou podle V. Včelíkové i moderní prostředky na jedné straně zajišťující pohodlí, na straně druhé ale vlastně omezující pohyb dítěte – různá lehátka nebo sedátka, do kterých rodiče dítě uloží, aby se mohli věnovat něčemu jinému. V takové situaci může být dítě stimulováno pouze zrakem. Přitom pohyb v počátečním věku výrazně podporuje rozvoj nejen motoriky a psychomotorického systému, ale i mozku, CNS. Pokud dítě nemá dostatek pohybu, odráží se to negativně i na rozvoji jeho řeči, která je jakýmsi vrcholem pyramidy celkového vývoje dítěte. Dalším rizikem v raném věku je dlouhodobé využívání dudlíků, které v důsledku mohou způsobit například patologickou polohu jazyka.

Další oblastí, na kterou v této souvislosti není dobré zapomenout, je i rozvoj komunikace ve virtuálním prostředí, používání mobilů a počítačů. Úspěšnost doby často vede k tomu, že rodiče dají dítěti do ruky tablet místo toho, aby si s ním prostě povídali, aby mu četli. „Kniha je pro vývoj dítěte zejména ve stadiu jeho raného vývoje nenahraditelná. Je hezké, když se rodiče chlubí tím, jak jejich malé dítě ovládá počítač, čas strávený ve virtuálním prostředí je ale pro něho podstatně méně přínosný než doba strávená přímou komunikací s rodiči o běžných věcech nebo společným čtením a prohlížením knih. Díky tomu se významně rozšiřuje jeho pasivní a později

i aktivní slovní zásoba a mnoho dalších oblastí,“ upozorňuje logopedka.

Co se samotné školy týká, hledat problémy v rozvoji řeči dětí přímo tam je obtížné. Systémové pochybení školy V. Včelíková nevidí. Záleží podle ní hlavně na lidech a jejich znalostech a schopnostech. „Spousta učitelů a učitelek je skutečně skvělá. Motivují děti a žáky k mluvení, stimuluji řeč, to je podstatné i pro kognitivní rozvoj dítěte,“ připomíná.

Chvála pohybu

O čem ale vlastně mluvíme, když hodnotíme „kvalitu řeči“ dětí? Jde o výslovnost, artikulační neobratnost, slovní zásobu, neurotické řečové projevy nebo třeba projevy dysfázie? „Dalo by se říci, že kvalita řeči je skutečně ovlivňována všemi zmíněnými oblastmi a ještě řadou dalších. Už dávno nejde jen o prosté poruchy výslovnosti, o artikulaci, tedy o foneticko-fonologickou jazykovou rovinu. Problémy, které řeší logopedi ve školství, jsou komplexnější. Přibývá neurovývojových obtíží, problémů, na jejichž vzniku se podílí více faktorů. Mluvila jsem na začátku o absenci pohybu a znova bych chtěla tento faktor zdůraznit. Skutečně – pokud není (nebo z nějakého důvodu nemůže být) podpořen psychomotorický vývoj dítěte v raném věku, má to negativní dopad na řadu oblastí a řeč je jednou z nich. Je třeba vidět i skutečnost, že medicína se velmi rychle rozvíjí, daří se zachraňovat děti se závažnými zdravotními problémy, předčasně narozené, což je skvělé, ale i díky tomu přibývá obtíží – i řečových. Už zdaleka tedy nejde jen o řešení artikulační neobratnosti, logoped ve školství se musí zabývat i mírou porozumění řeči u dítěte a dalšími faktory,“ vysvětluje.

Ač je včasné podchycení řečových obtíží velmi důležité, bývá to často právě až učitelka mateřské školy, která se s ním do-

stává do kontaktu. Je proto důležité, aby také učitelé MŠ a prvních ročníků ZŠ byli alespoň rámcově vzděláni v oblasti poruch řeči dětí, aby rozeznali situaci, kdy je nezbytné obrátit se na odborníka.

„Od těchto učitelů se očekává schopnost a dovednost stimulovat přirozeně rozvoj řeči dítěte, řada z nich k tomu využívá i dechová cvičení a rytmicko-pohybové chvílky, které do výuky zařazují. Stimulují i oromotoriku, aby děti procvičily pohyblivost jazyka a rtů. To je nesmírně záslužná práce pro rozvoj řeči dítěte v raném věku, může se tak přispět k vyřešení i některých méně závažných artikulačních odchylek. Učitelky také poskytují dětem správný řečový vzor, to je velmi důležité. V rámci naší práce v SPC s logopedickým zaměřením při metodických výjezdech do školek a škol s učiteli v tomto směru spolupracujeme. Fakt ale je, že v každém kraji je jiná situace, jiné podmínky. Nicméně v rámci naší asociace se snažíme o systémový rozvoj a podporu přirozeného rozvoje řeči a jazykových dovedností, aby se kvalita péče o děti, které to potřebují, zvyšovala,“ poznamenává.

Nová pozice jako šance

Je na co navazovat. V. Včelíková upozorňuje, že za školským poradenstvím jsou už desítky let dobré praxe. Aktuálně existuje poradenská síť po celé republice (SPC logopedická začala vznikat po roce 1990), v každém kraji je i koordinátor (většinou koordinátorka) logopedické péče (vznik této odborné skupiny se datuje do roku 2010). V. Včelíková vysvětluje, že logopedičtí koordinátoři jsou profesní skupinou podporovanou ministerstvem školství a pracují v současnosti pod záštitou Národního pedagogického institutu. Navzdory tomu upozorňuje na přetrvávající různorodou úroveň poskytované péče odvíjející se od skutečnosti, že jsou jednotlivá poradenská pracoviště řízena kraji. „Potřebovali bychom existující síť z hlediska řízení a metodického vedení sjednotit, aby byla logopedická péče ve školství srovnatelná a dostupná všude v republice,“ říká.

Součástí této snahy je i tendence zařadit do zákona o pedagogických pracovnících pozici školského logopeda, tedy logopeda

pracujícího ve školském poradenském zařízení (obvykle SPC). V rámci nyní platné legislativy tuto pozici vykonává speciální pedagog-logoped, tedy absolvent magisterského studijního programu v oboru speciální pedagogika se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie (jde o speciálněpedagogickou disciplínu zabývající se výchovou, vzděláváním, rozvojem jedince se sluchovým postižením). „Speciální pedagog-logoped v rámci praxe ve škole se musí dále vzdělávat, v rámci DVPP absoluuje další kurzy, školení, vzdělávací akce zaměřené na prohlubování znalostí, aby mohl v oboru dále působit,“ upozorňuje logopedka.

Výhled povinného kvalifikačního studia

V současnosti se vede spor, kdo je a kdo není logoped. Představitelé klinických logopedů (tedy logopedů pracujících ve zdravotnictví) upozorňují na to, že jejich povinností při vstupu do oboru v jejich rezortu je absolvovat povinné studium zakončené atestacemi. Adekvátní systém povinného vzdělávání ve školství schází.

„Situace je poněkud složitější. I pro školské logopedy, jejichž pozici bychom chtěli kodifikovat v právě projednávané novele zákona o pedagogických pracovnících, by-

chom chtěli zavést kvalifikační studium povinně. V současnosti je ještě postgraduální studium dobrovolné. Je tříleté a několik běhů už máme úspěšně za sebou. Je pravda, že logopedi ve zdravotnictví jsou už dál, mají své specializační studium nastavené v legislativě,“ připouští V. Včelíková.

Znamenal jsem i názor, že práce klinického a školského logopeda se hodně obsahově liší. „V konečném důsledku to není výrazně odlišná práce, ale pochopitelně se liší už tím, že kliničtí logopedi se zabývají pomocí klientům od narození po celý život, školští logopedi se soustřeďují na podporu dětí od tří (respektive dvou) let, tedy od jejich nástupu do mateřské školy, a končí po absolvování školní docházky, což znamená do zhruba osmnácti, někdy až do šestadvaceti let. Společné pro školské i klinické logopedy je snaha poskytnout kvalitní logopedickou péči v segmentu klientů, o které se staráme,“ vysvětluje logopedka.

Kvalita logopedické péče ve školství se odvíjí jednak od připravenosti jednotlivých pracovníků – logopedů, jednak od toho, jak jim systém poskytuje dostatečnou podporu a metodickou pomoc. „Systém podpory logopedům ve školství je nastaven tak, že v SPC s logopedickou speci-

Z návrhu novely zákona o pedagogických pracovnících

§ 18a Školský logoped

Školský logoped získává odbornou kvalifikaci studiem pro přípravu školských logopedů a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd

a) zaměřené na speciální pedagogiku se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie, který nenavazuje na akreditovaný bakalářský studijní program,

b) zaměřené na speciální pedagogiku se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie, který navazuje na akreditovaný bakalářský studijní program speciální pedagogika, nebo

c) zaměřené na logopedii se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie.

Z připomínky ministerstva zdravotnictví:

Dosavadní pojetí, kdy je logoped jednou ze specializovaných činností s odpovídajícím

speciálním příplatkem, považujeme za optimální. Zavádět do zákona novou kategorii pedagogického pracovníka „školský logoped“ a zároveň rušit danou specializační činnost není nikterak přínosné... Školský logoped je funkce, kterou může zastávat speciální pedagog, nejedná se o samostatnou kategorii pedagogického pracovníka typu učitel, psycholog nebo vychovatel. Speciální pedagog jakožto samostatná kategorie pedagogického pracovníka již v zákoně je, „školský logoped“ je tudíž nadbytečná kategorie.

Z vypořádání MŠMT:

Neakceptováno. Zařazením pozice školského logopeda dojde ke zpřesnění struktury poskytované speciálněpedagogické-logopedické intervence v oblasti školské logopedie. Pro získání kvalifikace školského logopeda je nutné absolvovat akreditovaný vzdělávací program v rozsahu 250 hodin, na které navazuje 100 hodin prohlubujícího studia. Legislativní ukotvení pozice školského logopeda je opatřením, které přispěje k systémovému poskytování logopedické intervence v rezortu školství na základě přesně vymezených požadavků na pre-

graduální i další postgraduální odbornou přípravu. Logopedii ve školství lze chápat jako aplikovaný obor logopedie směrem do školské, vzdělávací oblasti. Je tedy nezbytné, aby právě v rezortu školství pracovali školští logopedi s dostatečnou erudicí (jakou zajišťuje např. navazující specializační studium logopedů ve školství). Legislativním ukotvením této pozice dojde ke stabilizaci systému, podpoře kvality poskytovaných školských služeb dětem a žákům s narušenou komunikační schopností a zajištění odpovídajícího finančního ohodnocení těchto odborníků.

Z připomínky ministerstva zdravotnictví:

Pokud i přes výše uvedené argumenty shledá MŠMT, že musí vyčlenit speciálního pedagoga se zaměřením na „logopedii“ z § 2 odst. 2 písm. d) a § 18, pak navrhuje, aby název pro speciálního pedagoga pro děti s narušenou komunikační schopností zněl „speciální pedagog-komunikační specialista“. Zabrání se tím záměně speciálněpedagogické činnosti se zdravotní péčí. Vytvářet novou profesi, jejíž velmi podobný název v legislativě již existuje a zaměřuje se u dětí především na nemoci z oblasti duševních poruch (které tvoří